

LBRIS

We know
books

JAMES WYLLIE

NEVESTE DE NAZIȘTI

FEMEILE DIN ELITA
GERMANIEI LUI HITLER

Traducere din limba engleză de
MIHAELA GUȚU

LITERA
București

Nazi Wives. The Women at the Top of Hitler's Germany

James Wyllie

Copyright © 2019 James Wyllie

Toate drepturile rezervate.

Editura Litera

tel.: 0374 82 66 35; 021 319 63 90; 031 425 16 19

e-mail: contact@litera.ro

www.litera.ro

Neveste de naziști. Femeile din elita Germaniei lui Hitler

James Wyllie

Copyright © 2021 Grup Media Litera

pentru versiunea în limba română

Toate drepturile rezervate

Traducere din limba engleză:

Mihaela Guțu

Editor: Vidrașcu și fiii

Redactori: Ramona Ciortescu, Georgiana Harghel

Corector: Rodica Crețu

Copertă: Flori Zahiu

Tehnoredactare și prepress: Liviu Rusu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

WYLLIE, JAMES

Neveste de naziști. Femeile din elita Germaniei lui Hitler
/ James Wyllie ; trad. din lb. engleză de Mihaela Guțu. -

București : Litera, 2021

ISBN 978-606-33-7553-8

I. Guțu, Mihaela (trad.)

CUPRINS

Introducere	7
-------------------	---

Partea I

Drumul spre vârf

Capitolul 1. Începuturi	15
Capitolul 2. Fugari și prizonieri	25
Capitolul 3. Unirea destinelor	33
Capitolul 4. Sosiri și plecări	48
Capitolul 5. Progres	65

Partea a II-a

Înalta societate

Capitolul 6. Prima Doamnă a Reichului	83
Capitolul 7. În sud	108
Capitolul 8. Clubul nevestelor SS	131
Capitolul 9. Un salt în necunoscut	154

Partea a III-a

Declinul

Capitolul 10. Război și pace	177
Capitolul 11. Victime	197
Capitolul 12. Sub presiune	217
Capitolul 13. În impas	237

Partea a IV-a

Ultimele semne de rezistență

Capitolul 14. Captivi	257
-----------------------------	-----

Capitolul 15. Amintire și uitare	271
Capitolul 16. Pe ultima sută de metri.....	282
Concluzie	292
Note	296
Bibliografie	307
Indice	315

Capitolul 1

ÎNCEPUTURI

În primăvara lui 1920, Ilse Pröhl s-a mutat într-un cămin studentesc decent la periferia orașului München, hotărâtă să beneficieze de oportunitățile educaționale oferite nemțoaicelor. În 1900, anul în care se născuse Ilse, femeile fuseseră admise pentru prima dată la universitate. Peste opt ani își deschisese rădăcinile și primele *Gymnasien* pentru fete – licee exclusive cu plată, care își pregăteau elevii pentru examenul de admitere la universitate cunoscut sub numele de *Abitur*.

Gymnasien erau doar pentru fetele din familii bogate, însă acest lucru nu a fost un impediment pentru Ilse, căci tatăl ei era un medic respectat care tratase membrii curții prusace din Berlin și devenise chirurg militar șef la garnizoana de elită din Potsdam. La vârsta de 14 ani, Ilse a primit un loc la unul dintre aceste licee prestigioase. Fiind o elevă inteligentă, activă și populară, Ilse a fost interesată, în special, de muzică și de literatură. I-au plăcut drumetele și mersul cu cortul, niște ocupații în aer liber extrem de populare printre adolescenții din clasele de mijloc care căutau să evadeze din viața urbană lipsită de viață. Această mișcare de reîntoarcere la natură începuse ca o activitate strict masculină, însă, când s-a implicat și Ilse, devenise deja complet mixtă.

Anii fără griji din adolescența fetei au fost umbriți de Primul Război Mondial. Chiar dacă fusese o susținătoare fermă a forțelor armate și o patriotă convinsă, a cunoscut adevărata realitate a catastrofei din nordul Franței când tatăl ei, care fusese trimis într-un sector relativ liniștit al frontului, a fost ucis, în primăvara lui 1917.

Această pierdere dureroasă a fost agravată de șocul înfrângerii și de revoltele ce amenințau să divizeze Germania. Mai târziu, când Ilse era în ultimul an la *Gymnasium*, mama ei s-a recăsătorit cu un director de muzeu și familia s-a mutat la München înainte ca tânăra să termine școala. Decât să stea în casa ei nouă, Ilse a închiriat o cameră într-un cămin, arătând că vrea să fie independentă.

Într-o seară, Ilse a întâlnit un vecin – un bărbat tânăr, înalt, care purta o uniformă jerpelită și zdrențăroasă și care s-a prezentat, cu o voce răgușită ca fiind Rudolf Hess. Înfățișarea înfricoșătoare a acestui bărbat a uimit-o imediat pe Ilse: sprâncenele groase, care aproape se întâlneau la mijloc, ochii adânciți în orbite și expresia înspăimântătoare a feței. În ciuda lipsei lui de maniere, Ilse a fost instantaneu atrasă de el. Este imposibil de confirmat dacă acel bărbat de 26 de ani a avut aceeași reacție. Hess a fost cel mai enigmatic dintre toți naziștii superiori. Zeci de experți, începând cu psihologi și terminând cu istorici, au încercat să-l înțeleagă. Uneori a fost o enigmă chiar și pentru el însuși. Într-o scrisoare destinată unui prieten, acesta mărturisea că se simte prins între două laturi opuse ale personalității sale: una tindea spre o existență aproape monahală, contemplând asupra misterelelor universului, iar cealaltă fiind reprezentată de un barbar însetat de sânge care simțea o nevoie acută de luptă.

Totuși Ilse a fost atrasă tocmai de această combinație dintre bărbatul gânditor și cel de acțiune. Uniforma uzată (pe care Ilse a recunoscut-o imediat) purtată de Hess în acea seară decisivă aparținea faimosului regiment *Freikorps Epp*, căci i se alăturase în 1919, în perioada răsturnării violente a guvernului de extremă stânga din München.

Hess, care fusese rănit de două ori în luptă, era și veteran decorat cu Crucea de Fier pentru vitejie. În bătălia infernală de la Verdun, în care fusese martor la „toate ororile imaginabile ale morții”¹, fusese lovit de un șrapnel. Pe lângă asta, fusese împușcat în piept în timpul unui atac al infanteriei condus de el

în România. După ce își revenise complet, Hess a făcut cursuri de pilot, satisfăcându-și vechea dorință de a zbura. Totuși războiul se terminase înainte să-și poată testa abilitățile de pilot în luptă.

Când începuse conflictul, Hess era la o răscruce hotărâtoare în viața lui: voia să meargă la universitate, însă tatăl lui insista ca el să participe la afacerea familiei, o firmă de import-export cu sediul în Alexandria, un oraș-port egiptean, unde crescuse și Hess, trăind într-o vilă somptuoasă la marginea deșertului – un mediu care contribuise la alienarea de lucrurile obișnuite. Tatăl băiatului era foarte strict cu disciplina și credea că cea mai importantă zi din an era ziua de naștere a kaizerului. Astfel, băiatul s-a apropiat mai mult de mama lui – o femeie blândă și inteligentă, care i-a încurajat interesul pentru astrologie.

În 1908, când Hess a împlinit 14 ani, familia s-a întors în Germania. Pentru că trăise acolo doar pe timpul verii, Hess a fost uimit la vederea zăpezii. Ajuns la internat, a rămas un străin. Fiind un elev silitor, a luat examenul de absolvire, *Abitur*, și, fără tragere de inimă, s-a înscris la un curs de afaceri. Performanțele slabe ale tânărului au provocat un conflict între tată și fiu, care s-a rezolvat doar când Hess s-a înrolat în armată.

Când s-a terminat războiul și când afacerea tatălui său a fost rechiziționată de britanici, tânărul a putut să-și obțină diploma în istorie și economie. În timp ce se arăta interesat de Societatea Thule (un grup semisecret preocupat de mitologia ariană și de civilizațiile preistorice nordice), Hess s-a lăsat influențat de ideile lui Karl Haushofer, un profesor de geopolitică în vârstă de 50 de ani, care reușise să combine cariera militară cu studiul academic. După ce vizitase Japonia, Haushofer dezvoltase conceptul de „spațiu vital” și ajunsese la concluzia că șansele de succes ale unei națiuni depind de spațiul vital de care dispune. Deși Haushofer nu l-a considerat pe Hess neapărat inteligent, i-a admirat tăria de caracter. Profesorul, dar și restul familiei sale, l-a tratat pe Hess ca pe un fiu adoptiv. Această prietenie strânsă, care a implicat-o

și pe Ilse, a durat zeci de ani și a avut rezultate diferite pentru persoanele implicate.

În ciuda aversiunii lui Hess față de distracții, Ilse s-a ținut de capul lui și aceștia au început să petreacă mai mult timp împreună. A fost o aventură platonice. Fiind încă virgin, Hess nu a părut deloc interesat de sex: în relația lor, apropierea fizică a lipsit pe parcursul câtorva ani. În schimb, și-au cultivat reciproc conexiunea spirituală, bazându-se pe dragostea comună pentru cultura germană, în special pentru scriitorii și compozitorii activi la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. Preferatul lor era poetul și filosoful Friedrich Hölderlin: în primele sale lucrări venera natura, iar în cele ulterioare, pe Dumnezeu. Ilse i-a oferit lui Hess o copie a romanului metafizic *Hyperion* scris de Hölderlin, pe care a adăugat o dedicație în versuri; iubirea lor era „atât de puternică și, în același timp, atât de blândă, ca spiritul lor“, iar „inimile [lor] înving valuri mai puternice decât tridentul Zeului Mării, stăpânul valurilor“.²

Cu toate acestea, părerea comună despre Hitler a fost cea care a creat legătura de neclintit dintre cei doi tineri, căci ambii erau convinși că dăduseră peste un om destinat să scoată Germania din abisul în care se afla și să o ducă pe drumul spre glorie. Curând după ce se cunoscuseră, Hess l-a auzit pe Hitler ținând un discurs la o mică adunare. Pentru că nu putea să-și stăpânească entuziasmul, a alergat înapoi spre cămin, a dat buzna în camera Ilsei și a început să-i povestească încântat despre acest bărbat uimitor și despre mesajul lui electrizant. Peste câteva săptămâni, Ilse l-a însoțit la o nouă adunare nazistă, care a impresionat-o și pe ea la fel de mult. Entuziasmul ei necondiționat pentru ideologia otrăvită a lui Hitler este evident într-o scrisoare către o colegă de școală, în care Ilse nu a încercat deloc să-și domolească viziunile: „Suntem antisemiți. Constant, riguros și fără excepții. Există doi piloni de bază ai mișcării noastre – cel național și cel social – și aceștia sunt incluși în noțiunea de antisemitism.“³

Până în toamna lui 1920, Ilse a luat examenul de absolvire, *Abitur*, a început un curs de germană și unul de biblioteconomie și s-a angajat la un anticariat. Pe lângă călătoriile ocazionale în afara orașului München, pentru a hoinări prin zonele rurale, tânăra și-a petrecut majoritatea timpului liber lucrând pentru mișcarea nazistă: a distribuit pliante, a lipit afișe, a ajutat la ziarul partidului. De asemenea, Ilse a fost și secretara lui Hess, care s-a apropiat de Hitler și care și-a riscat viața în timpul încăierărilor frecvente dintre susținătorii naziști și oponenții de extremă stângă.

În semn de recunoștință pentru eforturile lor, Ilse și Hess au avut privilegiul de a se afla în preajma lui Hitler în timpul său liber, apropiindu-se de tovarășii lui cei mai de încredere. Ilse, la fel ca mulți alții, a descris cât de mult savura Hitler o porție bună de răs; pentru că nu era persoana care să spună glume, Hitler obișnuia să-i imite pe ceilalți și nimic nu-i plăcea mai mult decât să asculte o poveste amuzantă bine spusă, atât timp cât nu era despre el.

*

Timidă și sensibilă, Gerda Buch era o copilă în pragul adolescenței, visătoare și cu talent artistic, atunci când l-a cunoscut pe Hitler, care a luat-o imediat sub aripa lui. „Unchiul Adolf“ avea un interes deosebit pentru tineri, în special pentru fete, și era dornic să adopte un rol ultraprotector, asumându-și responsabilitatea pentru bunăstarea lor culturală, politică și morală. Pe atunci, toată atenția lui era îndreptată spre Henriette Hoffmann, fiica de nouă ani a lui Heinrich Hoffmann, unul dintre asociații săi cei mai apropiați, care avea să devină fotografii lui personal. În fiecare după-amiază, în timp de Henriette exersa la pian, Hitler obișnuia să-i testeze cunoștințele din mitologia și folclorul germane. Chiar dacă a petrecut mai puțin timp cu Gerda, Hitler îi oferea toată atenția lui atunci o vizita.

Motivul pentru care Hitler a fost o prezență regulată în viața Gerdei l-a constituit Walter Buch, tatăl acesteia, un soldat de carieră. În 1902, când se înrolase în armată, Buch avea 19 ani. Gerda s-a născut în 1909, la un an după căsătoria lui Buch cu mama fetei. În 1914 a devenit prim-locotenent, fiind unul dintre puținii ofițeri care nu proveneau dintr-un mediu aristocratic. Servind pe frontul de vest, Buch a obținut mai multe promovări până a ajuns să comande un întreg batalion. În 1918 și-a dat demisia, dezgustat de condițiile armistițiului cu Aliații, care redusese armata până la numărul nesatisfăcător de 100 000 de soldați, și s-a alăturat celorlalți foști camarazi nemulțumiți. Aceștia hoinăreau prin München, încercând să-și revină după dizolvarea *Freikorps* și eșecul *Kapp Putsch*, o lovitură de stat militară declanșată în primăvara lui 1920 și învinsă de cea mai mare grevă generală din istoria Germaniei. Îndrumat spre Hitler, Buch a fost cucerit imediat de acesta și a declarat că „fusesse trimis germanilor prin mila Domnului”.⁴

Buch era exact tipul de recrut căutat de Hitler: un reprezentant al clasei ofițerilor cu reputație curată. „Refugiul” lui Buch în cadrul mișcării a fost reprezentat de Batalioanele de asalt (*Sturmabteilung* – SA), cunoscute și sub denumirea de „Cămășile brune”. Hitler avea nevoie de bărbați experimentați ca Buch pentru a transforma acea gloată de luptători stradali nedisciplinați într-o forță paramilitară eficientă. În vara lui 1923, Buch a preluat conducerea a 275 de membri SA din Nürnberg, oraș aflat la aproximativ 160 de kilometri de München, și a început să-i pregătească pentru acțiune. Din nou, Buch avea să fie departe de casă. Reflectând asupra copilăriei sale, Gerda se plângea că tatăl ei fusese „doar un vizitator. Nu a stat niciodată cu noi o perioadă mai lungă.”⁵ Până la urmă, cea mai semnificativă contribuție a lui Buch la viața fiicei sale a fost faptul că i-o prezentase lui Hitler.

*

Înainte ca Buch să preia controlul în Nürnberg, „Cămășile brune” au câpătat un nou conducător: Hermann Goering, eroul de război, fost as al aviației, ale cărui fapte eroice ca pilot îi aduseseră multă faimă (primise prestigiosul premiu *Blue Max* pentru 20 de avioane doborâte confirmate și a preluat escadrila de elită *Richthofen* după moartea Baronului Roșu). Piloții de pe avioane de vânatoare erau adevărate celebrități; fiind portretizați ca niște ași ai aerului angajați în dueluri cavalierești, au stârnit imaginația oamenilor, scutindu-i de realitatea crudă și foarte neplăcută a războiului din tranșee. Hermann făcuse parte din elită, câpătase renume. Deși fusese în Stockholm în ultimii ani, reputația lui nu avusese de suferit.

Cu certitudine, Hitler a știut ce potențial avea Goering. Acesta putea să deschidă uși spre elita și aristocrația militară, spre brokeri de putere locală, care l-ar fi putut ajuta pe Hitler să-și realizeze scopul: să folosească orașul München ca punct de plecare al unei revoluții naționale. Cei doi au făcut cunoștință la sfârșitul lui 1922 – la scurt timp după ce Goering ajunsese acolo și îl văzuse pe Hitler ținând un discurs la o adunare – și Hitler i-a propus să se alăture mișcării.

Pe parcursul anilor, Goering avea să afirme mai multe lucruri despre decizia de a se alătura lui Hitler. Indiferent dacă a fost un act profund de supunere față de cel ales sau un pariu calculat pe abilitățile lui Hitler de a mobiliza masele, nu există nici o îndoială că noul partid nazist i-a oferit lui Goering ocazia de a fi o persoană importantă, chiar dacă doar într-un cerc restrâns. Totuși Carin, noua soție suedeză a lui Goering, a fost cea care a parafat înțelegerea. Fiind deja o antisemită înrăită, Carin îl venera pe Hitler. Pentru ea, acesta era un fel de supererou mitic dintr-o legendă nordică, așa că a făcut tot ce a putut ca să întărească relația dintre cei doi bărbați.

Prima întâlnire dintre Carin și viitorul ei soț pare o poveste dintr-un roman de dragoste. S-a întâmplat într-o noapte furtunoasă. Se dezlănțuise viscolul. Însă contele Eric von Rosen, un

explorator bogat din Suedia, era hotărât să găsească pe cineva care să-l ajute să zboare din Stockholm la castelul său în stil medieval, care se afla la aproximativ 100 de kilometri depărtare. Acolo îl așteptau soția și contesa Carin von Foch, sora lui în vârstă de 31 de ani. Singurul pilot pregătit să-și asume riscul unei călătorii atât de periculoase fusese Goering. Zborul înspăimântător îi testase abilitățile și curajul până la limită: cu vizibilitate aproape zero, pilotul a reușit să aterizeze pe un lac înghețat de lângă castel. Odată ce a intrat în interiorul impunătorului castel – decorat cu tapet cu tematică ariană, cu sculpturi nordice, arme vechi și cu două svastici enorme făcute din fier forjat – și s-a așezat comod lângă focul puternic cu un pahar de coniac, Goering s-a simțit ca acasă.

Goering și-a petrecut mare parte din copilărie în două castele (unul aflat în Bavaria și celălalt, în Austria) care aparțineau lui Hermann Ritter von Eppenstein, nașul și inginerul său păzitor, un medic respectat. În 1893, aflându-se într-o călătorie spre Africa, von Eppenstein l-a cunoscut pe tatăl lui Goering, un guvernator colonial, a cărui soție tânără și atrăgătoare era însărcinată și avea febră foarte mare. Situația a devenit critică în momentul nașterii, însă von Eppenstein s-a implicat și i-a salvat pe amândoi, mamă și copil. După ce tatăl lui Goering s-a pensionat, având o pensie pentru funcționari publici oarecum mulțumitoare, von Eppenstein s-a oferit să ia familia sub aripa lui. Intențiile sale nu au fost întrutotul altruiste, căci acesta avea o aventură cu mama lui Goering. Sub acoperișul castelului său, femeia și-a împărțit timpul între soțul ei, care îmbătrânea rapid, și binefăcătorul lor.

Von Eppenstein a fost extrem de mândru de statutul lui de nobil și l-a etalat oricând a avut ocazia – născut evreu, s-a convertit la creștinism ca să-și urmeze cariera medicală, dobândind, astfel, acces la membrii influenți ai elitei prusace. Pentru că era pasionat de evenimentele fastuoase și îi plăcea să joace rolul de stăpân al casei, a găzduit numeroase banchete cu

invitați nobili, la care partea artistică era asigurată de trubaduri în ținute medievale.

Carin crescuse într-un mediu similar, baroc. Tatăl ei a fost un colonel aristocrat, iar mama ei provenea dintr-o adevărată dinastie anglo-irlandeză de producători de bere. Carin a avut patru surori și împreună cu alte femei din familie au creat propria lor societate creștină panteistă, numită Edelweiss, a cărei stemă era o floare. Această comunitate a avut propria capelă, o clădire mică din piatră, însă frumos decorată, unde adepții se rugau, cântau melodii folclorice și organizau ședințe de spiritism. Îngenuncheau și se rugau pentru victoria Germaniei în fiecare zi a Primului Război Mondial.

Educația extraordinară și elevată a lui Carin și cea a lui Goering le-au oferit o imagine grandioasă despre ei înșiși – erau ca niște protagoniști într-o mare piesă de teatru. Totuși viața i-a lăsat pe amândoi cu frustrări profunde. La sfârșitul războiului, Tratatul de la Versailles a impus dizolvarea forței aeriene germane, iar acest lucru l-a enervat și l-a amărât pe Goering. Fiind dependent de acțiune, căci încă de la o vârstă fragedă fusese obsedat de toate lucrurile militare, dar și de vânatoare și de alpinism, a devenit, peste noapte, vedeta spectacolelor aeriene în Suedia, efectuând cascadorii riscante în fața publicului care îl privea cu gura căscată. Însă această performanță a fost rapid uitată; Goering a încetat să mai fie un erou. Deprimat, s-a angajat să transporte persoane dintr-un loc în altul. Faptul că, în ciuda pericolului, aviatorul acceptase cererea lui von Rosen de a-l duce acasă demonstrează cât de mult îi lipsea aventura.

Carin era blocată într-o căsătorie lipsită de iubire cu Nils von Kantzow, un ofițer de armată. Căsătorindu-se la 21 de ani, a rămas însărcinată trei ani mai târziu și a avut parte de o naștere traumatizantă. Chiar dacă îl iubea pe Thomas, fiul ei, nu era pregătită să fie mamă și visa să evadeze din atmosfera sufocantă a înaltei societăți. Părăsindu-și soțul și băiatul, care pe atunci avea șapte ani, la Stockholm, s-a refugiat în castelul contelui.

Din momentul în care Carin i s-a alăturat lui Goering în sala mare, cei doi au fost fascinați unul de celălalt. Atrăși irezistibil unul de altul, au început o relație care a avansat rapid. Carin i-a spus surorii sale că ei doi erau precum Tristan și Isolda: „Am băut poțiunea iubirii și suntem neputincioși”; iar scrisorile ei către Goering erau pline de declarații melodramatice: „Ești totul pentru mine. Nu există nimeni ca tine” – sau de expresia unei dorințe arzătoare – „Sărut tot ce se află în jurul tău”.⁶ Desigur, soțul ei a aflat despre această relație. Divorțul a fost singura opțiune. Carin a pierdut custodia fiului ei în schimbul sprijinului financiar din partea lui von Kantzow.

Odată ce Goering s-a stabilit la München, Carin i s-a alăturat. După o ceremonie civilă rapidă în Suedia, aceștia și-au legat din nou destinele alături de familie și de prieteni. Au trăit într-o vilă cu două etaje, în suburbii. Casa lor s-a transformat rapid în loc de întâlnire pentru Hitler și tovarășii lui. Mary, sora lui Carin, care avea să devină o prezență aproape permanentă în viața lor, își amintea cu plăcere de faptul că Hitler părea foarte relaxat în preajma lui Carin, iar ea strălucea în prezența lui.

Până la sfârșitul primăverii lui 1923, Goering a preluat conducerea „Cămășilor brune” și s-a apucat să le aducă în formă cu ajutorul instrucțiilor militare. Când trimitea vești acasă, Carin se lăuda că Goering reușise să transforme „o gloată... într-o veritabilă armată a luminii”; datorită lui, mii de membri SA erau acum „un grup format din militanți nerăbdători să îndeplinească ordinele Führerului”.⁷

Capitolul 2

FUGARI ȘI PRIZONIERI

După-amiaza zilei de 8 noiembrie 1923: Carin era ținută la pat de o formă serioasă de pneumonie, care o punea în pericol. Spiritul ei extrem de înflăcărat era prins într-un corp fragil. Slabă, cu o constituție firavă și cu atâtea probleme de sănătate, Carin era deosebit de vulnerabilă la infecțiile toracice. Apoi soțul ei a venit cu niște vești surprinzătoare. Revoluția națională despre care se tot vorbea avea să înceapă în noaptea aceea la o berărie, unde trei dintre cei mai puternici oameni din Bavaria, și anume guvernatorul, șeful poliției și un comandant superior al armatei, urmau să țină o mare întrunire politică. Planul era înșelător de simplu și extrem de ambițios: deturnarea evenimentului, convingerea triumviratului să predea cheile orașului și, împreună cu masele, adunându-se în jurul steagului lor, marșul spre Berlin.

Hiperinflația dezvăluise adevărata esență a societății germane; ocuparea regiunii Ruhr de către trupele franceze – declanșată de disputele cu privire la despăgubirile cerute de Tratatul de la Versailles – îi umpluse de energie pe infanteriștii dreptei naționaliste; existau serioase revolte de extremă stângă în Saxonia și în Turingia. Condițiile păreau bune. Totuși mai era și sentimentul tot mai intens că ceea ce fusese mai rău trecuse. Îngrijorați că s-ar putea să-și fi pierdut șansa, Hitler și adepții lui au decis să acționeze.

La ora 20:30, Hitler, împreună cu Hess, a dat buzna în berărie, urmat, la scurt timp, de Goering și de echipa lui de membri SA. Demnitarii au fost goși de pe scenă și mulțimea a fost